

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرشناسه: شهگلی، امیرحسین، ۱۳۶۰ -
عنوان و نام پدیدآور: استعدادیابی در حکمت اسلامی: درآمدی بر استعدادیابی در حوزه علم النفس،
مزاج شناسی، اقلیم شناسی و فراست/ پدیدآورندگان امیرحسین شهگلی، جواد پارسایی؛
به اهتمام موسسه علمی فرهنگی سدید.
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (علیه السلام)، بسیج دانشجویی ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری: ۱۶۸ ص
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۸۵۰-۸۹-۳
رده بندی کنگره: ۱۳۶۹ ۵الف۸۶ش/۵ BF۶۹۸/۵
رده بندی دیویی: ۱۵۵/۲۸
شماره کتاب شناسی ملی: ۴۶۵۸۹۴۹

استعدادیابی در حکمت اسلامی
درآمدی بر استعدادیابی در حوزه

علم النفس، مزاج شناسی، اقلیم شناسی و فراست

پدید آورندگان: امیرحسین شهگلی، جواد پارسایی
ویرایش محتوایی: روح الله رسولی
به اهتمام: گروه علوم تمدن اسلامی
مرکز تحقیقات بسیج دانشگاه امام صادق (علیه السلام)
ناظر علمی: مهدی قلی نژاد
معاون علمی مرکز تحقیقات بسیج دانشگاه امام صادق (علیه السلام)
ناشر: انتشارات بسیج دانشجویی دانشگاه امام صادق (علیه السلام)
ویراستار نگارشی - فنی: مهدی محدثی
صفحه آرایی: علی صبوری آق قلعه

نوبت چاپ: اول - بهار ۱۳۹۶
تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان
آدرس: تهران خیابان انقلاب - نرسیده به فلسطین جنوبی - پلاک ۱۱۱۸-
واحد ۱/۲ - انتشارات بسیج دانشجویی دانشگاه امام صادق (علیه السلام)
همراه: ۰۹۱۰۹۸۰۵۰۵۵
تلفن: ۶۶۴۸۶۱۲۰
۶۶۴۸۵۸۵۰
sadidisu.ir
rc.basijisu.ir
sadidisu@gmail.com

درآمدی بر استعدادیابی در حوزه
علم النفس، مزاج شناسی، اقلیم شناسی و فراست

امیرشهنشاهی، جوادپاریزی

فهرست اجمالی

مقدمه ناشر | ۱۳

مقدمه | ۱۵

فصل اول: مبانی استعدادشناسی در حکمت اسلامی | ۱۹

فصل دوم: استعدادشناسی بر اساس مزاج شناسی | ۸۳

فصل سوم: استعدادشناسی بر اساس اقلیم شناسی | ۱۲۵

فصل چهارم: استعدادشناسی بر اساس علم فراست | ۱۴۹

کتاب نامه | ۱۶۳

فهرست

مقدمه ناشر| ۱۳

مقدمه| ۱۵

فصل اول: مبانی استعدادشناسی در حکمت اسلامی| ۱۹

ارکان چهارگانه| ۲۳

مزاج چیست؟| ۲۵

خلط (خون) چیست؟| ۲۶

روح بخاری چیست؟| ۲۷

حرارت غریزی و روح بخاری| ۲۹

استعدادشناسی بر اساس قوا| ۳۱

تقسیم بندی قوا| ۳۲

بررسی تفصیلی قوا| ۳۶

قوای نباتی| ۳۶

قوة غذیه| ۳۷

قوة نامیه| ۳۸

قوة مولده| ۳۸

قوای حیوانی قلبی| ۳۹

مراتب شوق| ۴۰

مبدأبودن قوه غضبیه و شهویه در کیفیات نفسانی| ۴۱

قوای حیوانی مغزی| ۴۳

قوای ظاهری| ۴۴

قوای باطنی| ۴۴

حس مشترک|۴۵
وجه تسمیه و فایده حس مشترک|۴۵
دلیل بر وجود حس مشترک|۴۷
قوه خیال یا مصوره|۵۰
دلیل بر وجود قوه خیال|۵۱
تفاوت سهو و نسیان|۵۲
متخیله|۵۲
دلیل بر اثبات قوه متصرفه|۵۳
وهم|۵۴
فعل قوه واهمه|۵۵
جایگاه وهم در بین قوا|۵۶
حافظه|۵۷
شیوه یادآوری مطالب فراموش شده|۵۸
فرق ذکر و تذکر|۵۹
مراتب قوه فهم و حافظه|۶۰
جایگاه قوا|۶۲
رابطه متقابل توجه به قوای ظاهری و باطنی|۶۳
قوای نفس انسانی|۶۴
تقسیم بندی قوای انسانی|۶۵
عقل نظری یا قوه علامه|۶۶
عقل عملی یا قوه عماله|۶۶
ویژگی های انسان|۶۷
ترتیب قوای نفس از حیث ریاست و خدمت|۶۹
تأثیر نفوس|۷۱
تحلیل و تبیین برخی مسائل بر اساس قوا|۷۱
دیدن پدیده های ناموجود|۷۱
ادراک امور غیب|۷۳
خواب و رؤیا|۷۴
چیستی خواب|۷۴
علت خواب|۷۴

- خواب غیر صادق|۷۶
- اضغات احلام|۷۶
- احتلام|۷۷
- رؤیای صادق|۷۸
- معبر خواب کیست؟|۷۹
- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری|۸۰

فصل دوم: استعدادشناسی براساس مزاج‌شناسی|۸۳

- مزاج‌شناسی در طب|۸۶
- مزاج جلی و رطوبت اصلی|۸۷
- ده جنس مزاج‌شناسی|۸۸
- نگاهی کلی و تحلیلی به امزجه|۹۱
- شناخت مزاج با سنین عمر|۹۱
- شناخت مزاج با ویژگی‌های جنس مذکر و مؤنث|۹۲
- ویژگی‌های جنسی امزجه|۹۲
- علامات نفسانی سردی و گرمی|۹۳
- علامات خشکی و تری|۹۵
- ویژگی‌های روانی و رفتاری مزاج‌ها|۹۵
- اخلاق و مزاج|۹۷
- خلقیات ناشی از قوه شهویه|۹۸
- خلقیات ناشی از قوه غضبیه|۹۸
- خلقیات ناشی از قوه عاقله|۹۹
- تأثیر مزاج در اخلاق و روحیات فرد|۱۰۱
- نظر علمای اخلاق در مورد ارتباط مزاج و اخلاق|۱۰۲
- مزاج‌شناسی در کیمیا|۱۰۵
- علامات غلبه مزاج هریک از اعضای رئیسه بدن|۱۰۷
- علامات مزاج مغز|۱۰۷
- نشانه‌های مغز معتدل|۱۰۷
- نشانه‌های سردی مغز|۱۰۸
- نشانه‌های گرمی مغز|۱۰۹

- نشانه‌های مغز ترا| ۱۱۰
 علائم خشکی مغز| ۱۱۰
 علائم مغز گرم و خشک| ۱۱۱
 مغز گرم و ترا| ۱۱۱
 مغز سرد و خشک| ۱۱۲
 علامات مزاج قلب| ۱۱۲
 نشانه‌های قلب گرم| ۱۱۲
 قلب سرد| ۱۱۳
 قلب ترا| ۱۱۳
 قلب خشک| ۱۱۴
 قلب گرم و خشک| ۱۱۴
 قلب گرم و ترا| ۱۱۴
 قلب سرد و ترا| ۱۱۵
 قلب سرد و خشک| ۱۱۵
 جگر گرم| ۱۱۵
 جگر سرد| ۱۱۵
 جگر خشک| ۱۱۶
 جگر گرم و خشک| ۱۱۶
 جگر گرم و ترا| ۱۱۶
 جگر سرد و ترا| ۱۱۶
 جگر سرد و خشک| ۱۱۶
 نسبت سه قوه| ۱۱۷
 کاربرد مزاج‌شناسی| ۱۲۰
۱. خودشناسی| ۱۲۰
 ۲. مدیریت منزل| ۱۲۱
 - استخدام افراد در مشاغل| ۱۲۲
 ۳. گزینش افراد در ورزش| ۱۲۲
 ۴. ازدواج| ۱۲۳

❁ جمع‌بندی مطالب به صورت جداول مزاج‌شناسی| ۱۲۴

فصل سوم: استعدادشناسی براساس اقلیم‌شناسی|۱۲۵

❁ ۱. تأثیر اقلیم بر طبع و اخلاق|۱۲۹

دیدگاه دانشمندان اسلامی|۱۳

❁ ۲. تأثیر اهویه مختلف|۱۳۲

قاعده کلی چگونگی تأثیر هوا در بدن|۱۳۲

سرزمین‌های غیر متغیرالطبع|۱۳۴

سرزمین‌های متغیرالطبع|۱۳۴

محیط نزدیک به خط استوا|۱۳۵

محیط معتدل|۱۳۶

هوای سرد|۱۳۸

هوای گرم|۱۴۱

مناطق جنوبی|۱۴۲

دیگر آب‌وهواها|۱۴۲

خلاصه مطالب|۱۴۵

❁ نتیجه‌گیری|۱۴۶

فصل چهارم: استعدادشناسی براساس علم فراست|۱۴۹

❁ تعریف فراست|۱۵۱

❁ شرافت و حقیقت علم فراست|۱۵۲

گویاترین عضو در فراست|۱۵۳

تزاحم ادله و واقع‌نمایی فراست|۱۵۴

دلایل علم فراست|۱۵۶

❁ خلاصه مطالب|۱۵۷

کتاب‌نامه|۱۶۳

مقدمه ناشر

علوم انسانی در دو ساحت مختلف در خدمت انسان‌ها قرار دارد: ساحت اول عبارتست از کشف الگوی مطلوبِ عادلانه زیستن در این دنیا؛ ساحت دوم نیز به تفسیر روش فعلی زندگی انسان‌ها و استخراج قوانین علی- معلولی حاکم بر آن‌ها می‌پردازد. علوم اجتماعی نیز با همین منطق کاری منتهی با موضوع قراردادن اجتماع و حل مسائل آن شکل می‌گیرد.

در بین علوم انسانی مباحث مربوط به انسان‌شناسی به معنای شناخت ویژگی‌های نفسانی و فردی او بسیار حائز اهمیت است. دستیابی به تفسیر درست از ویژگی‌های نفسانی انسان و روحیات و خلیقات او می‌تواند در حل مسائل روحی- روانی یک فرد یا یک جامعه بسیار راهگشا باشد. گنجیه علوم دوره تمدن اسلامی در این زمینه نیز دستاوردهای ارزشمندی را داشته است که تحت عنوان علمی چون علم النفس، فراست و طب بدان پرداخته است. علم النفس به ما کمک می‌کند تا درک عمیق‌تری نسبت عوامل شکل‌گیری رفتارهای فردی و اجتماعی اعضای جامعه داشته و با چشم بازتری به حل مسائل اجتماعی بپردازیم. علاوه بر این علم النفس در شناخت استعدادهای فردی یا حتی روحیات یک اقلیم خاص نیز کمک می‌کند تا بتوانیم قضاوت‌های دقیق‌تری داشته و برنامه‌ریزی‌های دقیق‌تری انجام دهیم.

جامعه اسلامی ایران و اعضای آن با روحیات، خلیقات، استعدادها و در اقلیم‌های متنوعی زندگی می‌کنند که این خود در عین این‌که فرصت بزرگی محسوب می‌شود، عدم توجه به این تفاوت‌ها باعث بروز مشکلات و مسائل جدیدتری نیز خواهد شد.

لذا مرکز تحقیقات بسیج دانشگاه امام صادق (علیه السلام) در راستای تحقق شعار خود یعنی «علوم انسانی اسلامی از اندیشه تا زندگی» به این عرصه علمی توجهی ویژه کرده و سعی نمود تا شناخت خوبی از دانش اصیل و تمدنی «علم النفس»، کارکرد آن و مسائل و موضوعات آن ارائه دهد و از آن به عنوان ابزاری برای شناخت استعداد های افراد مختلف و متفاوت موجود در عرصه اجتماع استفاده کند. کتاب استعدا دیابی در حکمت اسلامی که توسط پژوهشگران گرانقدر آقایان امیرحسین شهگلی و جواد پارسایی به رشته تحریر درآمده درصدد تحقق همین مهم می باشد. البته از میان مباحث علم النفس برخی به جنبه تجردی و حقیقت نفس مربوط می شود و برخی مباحث ناظر به قوای نفس و رابطه آن با بدن است. مباحثی که در این کتاب بیشتر به آن پرداخته شده است ناظر به بُعد بدنی انسان، آلات و قوای نفس و کارکرد این آلات می باشد.

یکی از مهم ترین ویژگی های این کتاب رجوع مستقیم و بی واسطه به ده ها منبع نگاشته شده در دوران تمدن اسلامی توسط حکمای بزرگی و در گام بعدی بازنویسی این محتواها به بیان امروزی و در قالب چهار فصل جداگانه است. طوری که هر مخاطب علاقمندی به راحتی می تواند با این کتاب ارتباط برقرار کرده و به سمت کاربرست این دانش حرکت کند.

در پایان لازم است از زحمات پژوهشگران ارجمند معاونت علمی مرکز تحقیقات بسیج دانشگاه امام صادق (علیه السلام)، آقایان امیرحسین شهگلی و جواد پارسایی بخاطر ارائه این مطالب تقدیر و تشکر نماییم.

وما توفیقی الا بالله العلی العظیم

مرکز تحقیقات بسیج

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

مقدمه

در این کتاب، به جمع‌آوری، تدوین مبانی و روش استعدادیابی در حکمت اسلامی پرداخته شده است. انگیزه اولیه نگارش کتاب، طراحی یک آزمون برای گزینش مدیران شایسته و بااستعداد برای پست‌های مختلف مدیریتی بوده است. باید توجه داشت که علم باید به یک عمل و تغییرکنش اجتماعی منجر شود؛ پیش از تولید علم. باید بدانیم که آن علم قرار است در کجا مستقر شود و قرار است کدام علم برود و علم مطلوب ما جایگزین آن شود و کدام معضل ما با این علم حل می‌شود.

اگر علمی مبتنی بر قرآن، روایات و حکمت اسلامی باشد و بتواند به تغییرکنش اجتماعی منجر شود و معضلی از ما را در راستای تفکر دینی حل کند، علم به معنای واقعی کلمه صورت گرفته است. در مقابل، اگر علمی نتواند به این شکل کارآمد باشد، نشان‌دهنده این است که علم به معنای واقعی کلمه محقق نشده است. در این صورت بستر تمدنی عملیاتی شدن آن فراهم نیست و باید برای ایجاد این عرصه تلاش کرد. این کتاب با نگاه «از اندیشه تا عمل» نگاشته شده و تلاش شده در آن، به مباحث انتزاعی پرداخته نشود.

شناخت انسان، بررسی رفتارهای افراد مختلف و دسته‌بندی آن‌ها در طیف‌های مختلف شخصیتی، یکی از روش‌های استعدادسنجی در مراکز گزینش، انتخاب شغل، رشته تحصیلی و مشاوره است. رفتارشناسی با مشاهده

رفتارهای افراد و قراردادن آن‌ها در دسته‌بندی‌های خاص، به نتایج، استنباط‌ها و مدل‌هایی خاص در شناخت رفتارهای انسانی دست می‌یابد. اغلب این پژوهش‌ها حاصل کار چندین ساله یک یا چند نفر می‌باشد که به یک مدل خاص منجر شده است. در برخی موارد هم آزمون‌هایی برای آن طراحی کرده‌اند؛ آزمون هوش، رغبت و شخصیت از آن جمله هستند. به عنوان مثال، روش MBTI یک روش شناخت استعداد بر مبنای شناخت شخصیت افراد است. این روش بیان می‌کند که شخصیت انسان‌ها بر روی چهار مقیاس بنا شده است. این مقیاس‌ها عبارتند از: ۱. تأثیرگذار بودن یا متأثر بودن فرد؛ ۲. نحوه دریافت اطلاعات از دنیای اطراف؛ ۳. نحوه تصمیم‌گیری؛ ۴. نحوه سازمان‌دهی زندگی افراد.

در این روش نشان داده شده که هر یک از موارد فوق، یک طیف بین دو قطب را شکل می‌دهد و هر فرد بر حسب ذات و نهاد خود، گرایشی به یکی از دو سمت (درون‌گرا- برون‌گرا)، (شمی- حسی)، (احساسی- فکری)، (ملاحظه‌کننده- داوری‌کننده) دارد.

نظریه دیگر در رفتارشناسی، نظریه رغبت «هالند» است. طبق نظریه رغبت‌های شغلی هالند، افراد را می‌توان در یکی از شش تیپ واقع‌گرا، معنوی، هنری، اجتماعی، متهور و قراردادی طبقه‌بندی کرد.

در این کتاب سعی شده اغلب آن‌چه که در حکمت سینوی در شناخت تفاوت‌ها و استعدادهای افراد تدوین کرده‌اند، یک‌جا جمع‌آوری شود؛ هرچند ممکن است مطالب دیگری نیز وجود داشته باشد که نگارنده به آن دست‌رسی نداشته است. مبنای کلی این کتاب، حکمت مشاء (حکمت سینوی) می‌باشد و سعی شده مطالب بر اساس کتب و نظریات شیخ‌الرئیس ابن‌سینا، تبیین شود. همان‌گونه که می‌دانیم، افراد انسانی در اخلاق، شکل، روحیات و استعدادها دارای کثرت و تفاوت می‌باشند. در حکمت اسلامی در عین به رسمیت شناختن این تکثرات، آن‌ها را به تفاوت در قوای نفس، مزاج و اقلیم و... بازمی‌گردانند و براساس آن‌ها، استعداد انسان‌ها را مشخص می‌کنند. در این کتاب، تفصیلاً به بحث در باب قوای نفس پرداخته شده و مزاج‌شناسی، اقلیم‌شناسی و فراست نیز

براساس مبانی حکمت اسلامی مورد مذاقه قرار گرفته است. این علوم، حاصل تأمل، تفکر و تفلسف صدها حکیم و فیلسوف دوره تمدن اسلامی است که بالغ بر ۱۴۰۰ سال به محک تجربه گذاشته شده و بازخوانی آن‌ها، ابواب و رویکردهای جدید و اصیلی را در انسان‌شناسی پیش روی ما قرار خواهد داد.

یکی از مهم‌ترین فصول کتاب، قوای نفس است؛ قوای نفس یکی از مهم‌ترین مباحث علم النفس فلسفی است که به بررسی قوای طبیعی، حیوانی و انسانی نفس می‌پردازد. علم النفس، علاوه بر قوای نفس دارای مباحثی چون حدوث و قدم نفس، رابطه نفس با بدن، مادی و مجرد بودن نفس و ... نیز می‌باشد که در این کتاب تلاش شده به این مباحث پرداخته نشود. دلیل این امر آن است که کتب و مقالات تفصیلی فراوانی در این باب وجود دارد. هم‌چنین، با توجه به کاربردی بودن این کتاب، نیازی به طرح آن‌ها در این کتاب نیست.

در فصل مزاج‌شناسی، به دلیل اهمیت این بحث، به کتب طبی، اخلاقی، عرفانی و کیمیایی مراجعه و نظرات علمای هریک از این علوم در بحث مزاج با دسته‌بندی و تبویب، ارائه شده است. بحث اقلیم (آب و هوا) و تأثیر آن در روحيات افراد یک منطقه، از دیگر فصول کتاب است. در پایان به بحث فراست و چگونگی دلالت آن بر روحيات و اخلاقیات هر فرد پرداخته شده است. در علم فراست از سه منبع فراست افلاطون، عقیلی خراسانی و صاحب کتاب *نفائس الفنون* استفاده شده است.

در این جا چند نکته مهم لازم به یادآوری است:

۱. هدف از نگارش این کتاب این است که نشان دهد که با توجه به مبانی و علومی که در حکمت اسلامی وجود دارد، می‌توان نظریه‌ای برای استعدادیابی ترسیم کرد.

۲. هدف از ذکر علم النفس آن است که نشان داده شود استعدادسنجی بر اساس مزاج‌شناسی، اقلیم‌شناسی و فراست، دارای مبانی و اصول است و سازگاری درونی بین مبانی و علوم به کار رفته و نظریه استعدادسنجی وجود دارد.

۳. بررسی حالت‌های جسمانی و کشف روحیات اشخاص براساس آن، صرفاً با بررسی جداگانه مزاج، منطقه جغرافیایی و ساختار بدن او (علم فراست) صورت نمی‌گیرد، بلکه باید تمام این معیارها در کنار هم دیده شود و از مجموع آن‌ها نتیجه گرفته شود.

۴. این کتاب براساس حکمت سینوی نگاشته شده است؛ چرا که اغلب مسائل حکمت اسلامی که حکما به خصوص در حوزه طب نگاشته‌اند بر اساس حکمت سینوی بوده است. و این نکته مغفول نمانده که برخی مبانی و دیدگاه‌های ابن سینا با ملاصدرا متفاوت است اما اختلاف نظر ابن سینا و ملاصدرا تاثیری در مسائل مورد بحث در این کتاب نمی‌گذارد. برای مثال در مسئله رابطه نفس و بدن دیدگاه ابن سینا و ملاصدرا متفاوت است اما در این مسئله که احوالات نفسانی در بدن تأثیرگذار است (که مبنای علم فراست قرار می‌گیرد) اختلاف دیدگاه ابن سینا و ملاصدرا تاثیری ندارد بلکه طبق دیدگاه ملاصدرا این تأثیرگذاری به‌ترتیبین می‌شود.

امید است این نوع تحقیقات قدمی در تولید علوم انسانی اسلامی مبتنی بر تعلیمات بومی در راستای رسالت انقلاب اسلامی در نشان دادن افق‌های جدیدی از علوم حکمی باشد.

در پایان لازم می‌دانم از آقای دکتر حسین عرب اسدی که همواره مشوق بنده در این امر بودند و فرصت کافی برای نگارش این اثر در اختیار بنده قرار دادند تشکر کنم. هم‌چنین از آقایان سیدعلی سیدی‌فرد، احمد شهگلی، روح‌الله رسولی که هر کدام به نحوی در غنای این اثر ما یاری کردند تشکر می‌کنم.

کتاب نامه

قرآن کریم

۱. *أحوال النفس رسالة فى النفس وبقائها و معادها*؛ ابن سینا، دار بیبلیون، پاریس، ۲۰۰۷ م.
۲. *اخلاق محتشمی*؛ طوسی، خواجه نصیرالدین، انتشارات دانشگاه، تهران، ۱۳۶۱.
۳. *اخلاق ناصری*؛ طوسی، نصیرالدین، [تحقیق] مجتبی مینوی و علیرضا مرادی، خوارزمی، تهران، ۱۳۶۹.
۴. *أدب الطیب*؛ رهاوی، اسحق بن علی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ۱۳۸۷.
۵. *آراء اهل المدينة الفاضلة و مضاداتها*؛ فارابی، ابو نصر، مكتبة الهلال، بیروت، ۱۹۹۵ م.
۶. *اساس الاقتباس*؛ طوسی، نصیرالدین، مدرس رضوی، دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۲۶.
۷. *اسرار الآیات*؛ ملاصدرا، [تحقیق] خواجوی، انجمن اسلامی حکمت و فلسفه اسلامی، تهران، ۱۳۶۰.
۸. *اسرار الحكم*؛ [محقق] سبزواری، مطبوعات دینی، قم، ۱۳۸۳.
۹. *اسفاء*؛ صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (معروف به ملاصدرا)، دار إحياء التراث العربی، بیروت، ۱۹۸۱ م.
۱۰. *الاشارات والتشبيهات*؛ ابن سینا، دفتر نشر الکتاب، قم، ۱۴۰۳ ق.
۱۱. *الأضحوية فى المعاد*؛ ابن سینا، شمس تبریزی، تهران، ۱۳۸۲.
۱۲. *الإلهيات من كتاب الشفاء*؛ [تحقیق] آیت الله حسن زاده آملی، مکتب الاعلام الاسلامی، قم، ۱۴۱۸ ق.

۱۳. **البخلاء؛ الجاحظ**، ابو عثمان عمرو بن بحر، دار الفكر، الطبعة الأولى، بیروت، ۱۹۹۸ م.
۱۴. **التحفة الناصرية؛** نائینی اصفهانی، ابوالقاسم بن محمد جعفر، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ۱۳۸۷.
۱۵. **التعليقات؛** ابن سینا، تحقیق عبدالرحمن بدوی، مكتبة الاعلام الاسلامی، بیروت، ۱۴۰۴ ق.
۱۶. **الحقايق فى محاسن الاخلاق؛** فیض کاشانی ملامحسن، مؤسسه النشر اسلامی، قم، ۱۳۸۳.
۱۷. **الحيوان؛ الجاحظ**، أبو عثمان عمرو بن بحر، [تحقیق] عبد السلام هارون، دارالاحیاء والتراث العربی، بیروت.
۱۸. **الرسائل السياسية جاحظ، رسائل الجاحظ؛** عمرو بن بحر بوملحم، علی، دارو مكتبة الهلال، بیروت. [بی تا]
۱۹. **الشفاء- الطبيعيات؛** ابن سینا، مرعشی نجفی، قم، ۱۴۰۴ ق.
۲۰. **الشفاء- المنطق؛** ابن سینا، مرعشی نجفی، قم، ۱۴۰۵ ق.
۲۱. **الشفاء؛** ابن سینا، تصدیر طه حسین باشا، منشورات مكتبة آيت الله العظمی المرعشی النجفی، قم، ۱۴۰۵ ق.
۲۲. **الشواهد الربوبية؛** صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم، مؤسسة التاريخ العربی، بیروت، ۱۴۱۷ ق.
۲۳. **الصيدلية المجربة (الموجز فى الطب)؛** ابن نفیس، علی بن ابی حزم، دار المحجة البيضاء، بیروت، ۱۴۲۳ ق.
۲۴. **الفتوحات المكية (اربع مجلدات)؛** محیی الدین بن عربی، دار الصادر، بیروت. [بی تا]
۲۵. **القانون فى الطب؛** ابن سینا، حسین بن عبدالله، دار إحياء التراث العربی، بیروت، ۱۴۲۶ ق.
۲۶. **المائة فى الطب؛** ابوسهل مسیحی، عیسی بن یحیی، ۱ جلد، دانشگاه علوم پزشکی ایران - تهران، تهران، ۱۳۸۴.

۲۷. **المبدأ والمعاد؛** ابن سینا، مؤسسه مطالعات اسلامی، تهران، ۱۳۶۳.
۲۸. **المبدأ والمعاد؛** صدر المتألهین به تصحیح سید جلال الدین آشتیانی، انجمن حکمت و فلسفه ایران، تهران، ۱۳۵۴.
۲۹. **المبدأ والمعاد؛** ملاصدرا، انجمن حکمت و فلسفه ایران، تهران، ۱۳۵۴.
۳۰. **المختارات فی الطب؛** بغدادی علی بن احمد، حیدرآباد، دائرة المعارف العثمانية. [بی تا]
۳۱. **المنطق؛** مظفر، محمدرضا؛ انتشارات فیروزآبادی، دوازدهم، قم، ۱۳۷۵.
۳۲. **المنطقیات للفارابی؛** فارابی، منشورات مکتبة آیت الله العظمی المرعشی النجفی، قم، ۱۴۰۸.
۳۳. **النجاة من الغرق فی بحر الضلالات؛** ابن سینا، انتشارات دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۷۹.
۳۴. **النفس من کتاب الشفاء؛** [تحقیق] آیت الله حسن زاده آملی، مکتب الاعلام الاسلامی، قم، ۱۴۱۷.
۳۵. **الهوامل والشوامل؛** ابن مسکویه، لجنة التألیف و النشر و الترجمة، قاهره، ۱۳۷۰ ق.
۳۶. **اندیشه های کلامی شیخ مفید؛** مکدرموت، مارتین / احمد آرام، دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۷۲.
۳۷. **بحار الأنوار (ط - بیروت)؛** مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، دار إحياء التراث العربی، بیروت، ۱۴۰۳ ق.
۳۸. **بررسی های اسلامی؛** طباطبائی، محمد حسین، مؤسسه بوستان کتاب، قم، ۱۳۸۸.
۳۹. **تاج العقائد و معدن الفوائد؛** یمانی، علی بن ولید، [تحقیق] عارف تأمر، دوم، مؤسسه عزالدین، بیروت، ۱۴۰۳ ق.
۴۰. **تسع رسائل فی الحکمة والطبیعیات؛** ابن سینا، دارالعرب، قاهره، ۱۳۲۶.
۴۱. **تفسیر المیزان؛** طباطبائی، محمد حسین، [ترجمه] موسوی همدانی، دفتر انتشارات اسلامی، قم، ۱۳۷۴.

۴۲. تهذیب الاخلاق و تطهیر الاعراق ابن مسکویه؛ نشر بیدار، قم، ۱۳۷۱.
۴۳. جامع السعادات؛ نراقی، احمد مهدی، مؤسسة الأعلمی للمطبوعات، بیروت. [بی تا]
۴۴. جوهر النضید؛ حلّی، حسن بن یوسف، [تحقیق] محسن بیدارفر، انتشارات بیدار، قم، ۱۳۸۵.
۴۵. حکمت مشاء؛ کرد فیروزجایی، یارعلی، مجمع عالی حکمت اسلامی، قم، ۱۳۹۳.
۴۶. خلاصة الحکمة (عقیلی)؛ عقیلی علوی، سید محمد حسین، اسماعیلیان، قم، ۱۳۸۵.
۴۷. درآمدی بر نظام حکمت صداری؛ عبودیت، عبدالرسول، سمت، تهران، ۱۳۹۱.
۴۸. درة التاج؛ شیرازی، قطب الدین، [به اهتمام و تصحیح] سید محمد مشکوة، انتشارات حکمت، تهران.
۴۹. درر الفوائد؛ آملی، محمد تقی، مؤسسه دارالتفسیر، ۱۳۷۴.
۵۰. دورساله مثل و مثال؛ حسن زاده آملی، حسن، نشر طوبی، قم، ۱۳۸۲.
۵۱. ذخیره خوارزمشاهی؛ جرجانی، اسماعیل بن حسن، مؤسسه احیاء طب طبیعی، قم، ۱۳۹۱.
۵۲. رساله فراسر افلاطون؛ جمعی از نویسندگان، مجمع ذخائر اسلامی، قم، ۱۳۹۰.
۵۳. رسائل اخوان الصفاء و خلان الوفاء؛ اخوان الصفا، قرن چهارم ق، الدارالاسلامیه، بیروت، ۱۴۱۲ ق.
۵۴. رسائل الشجرة الالهية؛ الشهرزوری، شمس الدین، [تصحیح] نجفقلی حبیبی، مؤسسه حکمت و فلسفه ایران، تهران، ۱۳۸۳ ش.
۵۵. شرح ابن رشد لأرجوزة ابن سینا؛ ابن رشد، اندلسی، جامعة قطر، قطر، [بی تا].
۵۶. شرح أقسرای؛ ابن نفیس، علی بن ابی حزم، شارح: اقسرای، جمال الدین، دانشگاه علوم پزشکی، تهران، ۱۳۷۸.
۵۷. شرح الاشارات والتنبيهات؛ طوسی، نصیر الدین، [تحقیق] حسن حسن زاده

- آملی، بوستان کتاب، قم، ۱۳۸۶.
۵۸. شرح المنظومة؛ [محقق] السبزواری، نشر ناب، تهران، ۱۳۶۹-۱۳۷۹.
۵۹. شرح الهدایة الاثریة؛ صدر المتالیهین، [تصحیح] فولادکار، مؤسسة التاریخ العربی، بیروت، ۱۴۲۲ق.
۶۰. شرح رساله شمسیه؛ قطب الدین، رازی، محمد بن محمد، [تحقیق] محسن بیدارفر، انتشارات بیدار، قم، ۱۳۸۴.
۶۱. شرح کتاب النجاة لابن سینا؛ اسفراینی نیشابوری، فخر الدین، انجمن آثار و مفاخر فرهنگ، تهران، ۱۳۸۳.
۶۲. شرح مراتب طهارت: تشریح و تطهیر قوای نفس؛ صمدی آملی، داوود، نور السجاد، ۱۳۸۵ ش.
۶۳. طب وطبیعت؛ ناظم، اسماعیل، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ۱۳۸۷.
۶۴. طبیعیات دانشنامه علانی؛ ابن سینا، شیخ رئیس، محمد مشکوة، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ۱۳۸۳.
۶۵. علم النفس فلسفی؛ فیاضی، غلامرضا، محمد تقی یوسفی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ع)، قم، ۱۳۹۳.
۶۶. عیون الحکمة؛ ابن سینا، دارالقلم، بیروت، ۱۹۸۰.
۶۷. فردوس الحکمة فی الطب؛ طبری، علی بن ربن، دار الکتب العلمیه، بیروت، ۱۴۱۹ق.
۶۸. فصول منتزعة؛ فارابی ابونصر، فوزی نجار، المكتبة الزهراء (ع)، تهران، ۱۴۰۵ق.
۶۹. فلسفه مشاء؛ ذبیخی، محمد، سمت، تهران، ۱۳۹۲.
۷۰. قانون؛ ابن سینا حسین بن عبدالله، [ترجمه] شرفکندی عبدالرحمن، سروش، تهران، ۱۳۸۹.
۷۱. کامل الصناعة الطبیة؛ مجوسی، علی بن عباس، جلال الدین، قم، ۱۳۸۷.
۷۲. کتاب السیاسة المدنیة؛ فارابی، ابونصر، مکتبه الهلال، بیروت، ۱۹۹۶ م.
۷۳. کتب طبی انتزاعی (فارسی)؛ جمعی از نویسندگان، ۵ جلد، اول.
۷۴. مبادی الطب (شرح الموجز)؛ ابن نفیس؛ شرح حسینی شیرازی، سید محمد، دارالعلوم، بیروت.

۷۵. *مجموعه رسائل فلسفی صدر المتألهین؛ صدر المتألهین*، [تحقیق] از ناجی اصفهانی، انتشارات حکمت، تهران، ۱۳۷۵.
۷۶. *مرآت الاکوان؛ حسینی اردکانی احمد بن محمد*، شرکت انتشارات علمی فرهنگی، تهران، ۱۳۷۵.
۷۷. *معراج السعادة؛ ملا احمد نراقی*، مؤسسه دار هجرت، قم، ۱۳۷۸.
۷۸. *مفتاح الرموز؛ حسن بن زاهد کرمانی*، نسخه خطی مجلس.
۷۹. *مقدمه ابن خلدون؛ ابن خلدون عبد الرحمن*، مطبعة الاميريه طبعة الثالثة، ۱۳۳۰.
۸۰. *منافع حیوان؛ مراغه ای*، عبد الهادی بن محمد، بنیاد موقوفات دکتر محمد افشار، تهران، ۱۳۸۸.
۸۱. *منطق ارسطو؛ ارسطو*، ج ۲، [تحقیق] عبد الرحمن بدوی، دارالقلم، بیروت، ۱۹۸۰ م.
۸۲. *مونش العشاق سهروردی؛ شهاب الدین سهروردی*، نجیب مایل هروی، مولی، تهران، ۱۳۷۸.
۸۳. *نفس شفا (ترجمه و شرح)؛ نایبجی*، محمد حسین، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، قم، ۱۳۸۸.
۸۴. *نهایة الحکمة؛ طباطبایی*، محمد حسین، [تعلیقه] غلامرضا فیاضی، مؤسسه امام خمینی، قم، ۱۳۸۲.
۸۵. *نهایة الحکمة؛ طباطبایی*، سید محمد حسین، مؤسسه نشر اسلامی، قم، ۱۴۲۲.
۸۶. *نهج البلاغة (للصباحی صالح)؛ شریف الرضی*، محمد بن حسین، هجرت، قم، ۱۴۱۴ ق.
۸۷. *نیر اعظم در شناخت نبض و انواع آن؛ اعظم*، محمد، [تحقیق] ناظم جهان، تهران: المعی، اول، ۱۳۸۹.
۸۸. *هدایة المتعلمین فی الطب؛ اخوینی*، ربیع بن احمد، دانشگاه مشهد، دوم، مشهد، ۱۳۷۱.